

Archeologia jako fenomen kulturowy 100 lat warszawskiej archeologii

Archaeology as a cultural marvel 100 years of archaeology in Warsaw 11.11.2020 – 16.12.2020

**Ministerstwo
Kultury
i Dziedzictwa
Narodowego.**

Dofinansowano ze środków Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego pochodzących z Funduszu Promocji Kultury

Organizator - Organizer:

VARIA
Fundacja Wydawnictwa Historycznego UW

**UNIwersytet
WARSZAWSKI**

Współorganizatorzy- Co-organizers:

**M40
UW**
40 lat Muzeum UW

MUW
Muzeum
Uniwersytetu
Warszawskiego

WYDZIAŁ ARCHEOLOGII UW

**CENTRUM
ARCHEOLOGII
ŚRÓDZIEMNOMORSKIEJ**

**MUZEUM PAŁACU
Króla Jana III
W WILANOWIE**

Partnerzy medialni - Media partners:

97.1 FM
**KAMPIUS
KAMPUS**

**SPOTKANIA
Z ZABYTKAMI**

Początki zainteresowań starożytnościami w Warszawie należy wiązać z postacią króla Stanisława Augusta Poniatowskiego, który w swojej rezydencji w Łazienkach Królewskich wybudował amfiteatr. Dekoracja budowli nawiązuje do ruin miast antycznych. Miasta te znał jedynie z rycin opublikowanych przez Jamesa Dawkinsa i Roberta Wooda. Trzeba pamiętać, że w XVIII wieku panowała swego rodzaju moda na tego typu dekoracje architektoniczne. Na Królewskim Uniwersytecie Warszawskim zostały utworzone Gabinety Starożytnych Osobliwości, Gabinet Odlewów Gipsowych i Numizmatyczny. W połowie XIX wieku w Warszawie odbyła się Wystawa Starożytności i Przedmiotów Sztuki, która okazała się wielkim sukcesem i spotęgowała zainteresowanie archeologią.

Dopiero wraz z postacią Erazma Majewskiego, działającego na początku XX wieku, możemy mówić o naukowym podejściu do archeologii. Ten samouk, erudyta stworzył podwaliny warszawskiej szkoły archeologii. Zorganizował pierwsze stricte archeologiczne prywatne muzeum oraz prowadził badania, których wyniki publikował. Z jego inicjatywy w 1919 roku na Uniwersytecie Warszawskim została powołana Katedra Archeologii Prehistorycznej (dziś Wydział Archeologii), w której kształcą się kolejne pokolenia warszawskich archeologów. Niedługo później ze Lwowa przyjechał Kazimierz Michałowski, który rozślawił archeologię warszawską na świecie, prowadząc liczne wykopaliska w basenie Morza Śródziemnego. Wiele liczących się instytucji archeologicznych w Warszawie zostało założonych przez niego, żeby jedynie wymienić Centrum Archeologii Śródziemnomorskiej UW czy obecny Instytut Kultur Śródziemnomorskich i Orientalnych Polskiej Akademii Nauk.

W latach 20. ubiegłego stulecia powstało Państwowe Muzeum Archeologiczne, dziś mieszczące się w budynku Arsenалу. Jest ono najważniejszą tego typu placówką w kraju, mającą w swoim statucie obowiązek badania, gromadzenia i upowszechniania znalezisk archeologicznych.

Kilka lat po wojnie została stworzona archeologiczna instytucja naukowa przy Polskiej Akademii Nauk. W 1954 roku powstał Instytut Historii Kultury Materialnej, który dziś nosi nazwę Instytutu Archeologii i Etnologii PAN.

Prezentowana wystawa ma na celu przede wszystkim ukazanie fenomenu warszawskiej archeologii i jej ogromnego wpływu na działalność badawczą w Polsce oraz zmiany w postrzeganiu archeologii, jako dyscypliny naukowej, na przestrzeni ostatnich 100 lat. Prezentowane na wystawie postacie wybitnych archeologów związanych ze środowiskiem warszawskim miały wpływ na kształtowanie się archeologii nie tylko w stolicy, ale także w innych ośrodkach archeologicznych w Polsce, a być może na świecie.

Prezentowana ekspozycja jest częścią projektu „Archeologia jako fenomen kulturowy – 100 lat warszawskiej archeologii”. Kolejne części wystawy są prezentowane na terenie kampusu Uniwersytetu Warszawskiego. Serdecznie zapraszamy.

Scenariusz wystawy: Aleksandra Klecha

The beginnings of interest in antiquities in Warsaw should be associated with the figure of King Stanisław August Poniatowski, who built an amphitheater in his residence in Łazienki Królewskie, the decoration of which refers to the ruins of ancient cities. He knew these cities only from the drawings published by James Dawkins and Robert Wood. It must be remembered that in the 18th century there was a kind of fashion for this type of architectural decorations. At the Royal University of Warsaw, Cabinets of Ancient Curiosities, Plaster Casts and Numismatics have been established. In the mid-19th century, an exhibition of Antiquities and Objects of Art was held in Warsaw, which turned out to be a great success and once again increased interest in archaeology.

Only with the figure of Erazm Majewski, active at the beginning of the 20th century, can we speak of a scientific approach to archaeology. This self-taught, erudite man laid the foundations for the Warsaw school of archaeology. He organized the first strictly archaeological private museum and conducts archaeological research, the results of which he publishes. On his initiative, in 1919, the Department of Prehistoric Archaeology (today the Faculty of Archaeology) was established at the University of Warsaw, educating successive generations of Warsaw archaeologists. Soon after, Kazimierz Michałowski came from Lviv, who made Warsaw archaeology famous in the world, conducting numerous excavations in the Mediterranean. Many important archaeological institutions in Warsaw were founded by him, just to mention the Polish Centre of Mediterranean Archaeology of the University of Warsaw or the current Institute of Mediterranean and Oriental Cultures of the Polish Academy of Sciences.

In the 1920s, the State Archaeological Museum was established, today located in the Arsenal building, which is the most important institution of this type in Poland, with the obligation to research, collect and disseminate archaeological finds.

Only a few years after the war, an archaeological research institution was established at the Polish Academy of Sciences. In 1954, the Institute of the History of Material Culture was established, which today is called the Institute of Archaeology and Ethnology of the Polish Academy of Sciences.

The presented exhibition aims to show the phenomenon of Warsaw archaeology and its enormous influence on archaeological activity in Poland and changes in the perception of archaeology, as a scientific discipline, over the last 100 years. The figures of outstanding archaeologists related to the Warsaw community, presented at the exhibition, influenced not only the shaping of archaeology in the capital, but also other archaeological centres in Poland, and perhaps in the world.

Concept of the exhibition: Aleksandra Klecha

POCZĄTKI

Początek zainteresowań starożytnościami w Warszawie sięga czasów panowania króla Stanisława Augusta Poniatowskiego. Wraz z dworem, oddawał się on refleksji nad przeszłością, zwłaszcza cywilizacji Morza Śródziemnego. Odzwierciedleniem tego była obecność elementów kultury antycznej w wielu sferach życia codziennego dworu, której sprzyjały liczne podróże zagraniczne ówczesnych elit. Rozbiory państwa skierowały jednak zainteresowania starożytnicze Polaków ku własnej przeszłości.

THE BEGINNINGS

The beginnings of interest in antiquity in Warsaw dates back to the reign of King Stanisław August Poniatowski, who, together with his court, devoted himself to reflection on the past, focusing especially on the Mediterranean civilisations. This was expressed by the reception of elements of ancient culture in many spheres of the everyday life at court, which was accompanied by numerous foreign travels of the elites. However, the partitions of Poland directed the ancient interests of Poles towards their own past.

POD ZABORAMI

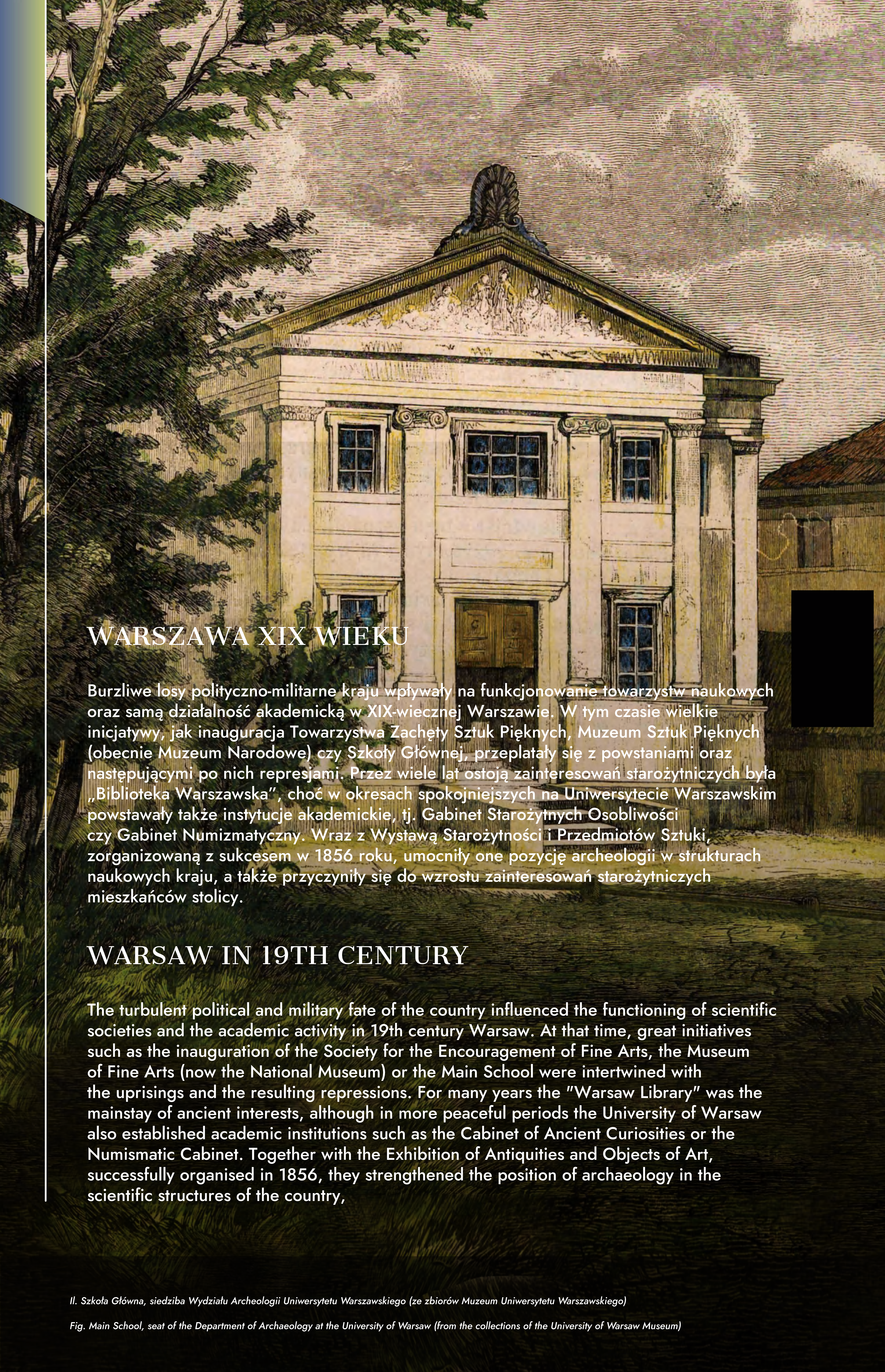
Upadek państwa i wzrost zainteresowania własną przeszłością prowadził do wzbogacania prywatnych kolekcji o krajowe znaleziska. Ze względów patriotycznych były one w wielu przypadkach udostępniane szerokiej publiczności. Przykładem tego było otwarcie pierwszego w Warszawie muzeum, w pałacu wilanowskim, do czego przyczynił się Stanisław Kostka Potocki. Za jego również sprawą w 1800 roku doszło do inauguracji warszawskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk, instytucji o charakterze akademickim, skupiającej badaczy wszystkich dyscyplin z całego kraju, w tym pierwszych archeologów.

UNDER THE PARTITIONS

The collapse of the state and the increase of interest in the past led to the enriching of private collections with national finds. In many cases, for patriotic reasons, they were made available to the general public. An example of this was the opening of the first museum in Warsaw in the Wilanów Palace, facilitated by Stanisław Kostka Potocki. It was also thanks to him that in 1800 the Warsaw Society of the Friends of Science was established. This academic institution aimed to gather researchers of all disciplines from all over the country, including the first archaeologists.

Il. Józef Grassi, Portret Stanisława Kostki Potockiego, fotografia obrazu (ze zbiorów Biblioteki Narodowej w Warszawie)

Fig. Józef Grassi, Portrait of Stanisław Kostka Potocki, photo of a painting (from the collections of the National Library in Warsaw)

WARSZAWA XIX WIEKU

Burzliwe losy polityczno-militarne kraju wpływały na funkcjonowanie towarzystw naukowych oraz samą działalność akademicką w XIX-wiecznej Warszawie. W tym czasie wielkie inicjatywy, jak inauguracja Towarzystwa Zachęty Sztuk Pięknych, Muzeum Sztuk Pięknych (obecnie Muzeum Narodowe) czy Szkoły Głównej, przeplatały się z powstaniami oraz następującymi po nich represjami. Przez wiele lat ostoją zainteresowań starożytnych była „Biblioteka Warszawska”, choć w okresach spokojniejszych na Uniwersytecie Warszawskim powstawały także instytucje akademickie, tj. Gabinet Starożytnych Osobliwości czy Gabinet Numizmatyczny. Wraz z Wystawą Starożytności i Przedmiotów Sztuki, zorganizowaną z sukcesem w 1856 roku, umocniły one pozycję archeologii w strukturach naukowych kraju, a także przyczyniły się do wzrostu zainteresowań starożytnych mieszkańców stolicy.

WARSAW IN 19TH CENTURY

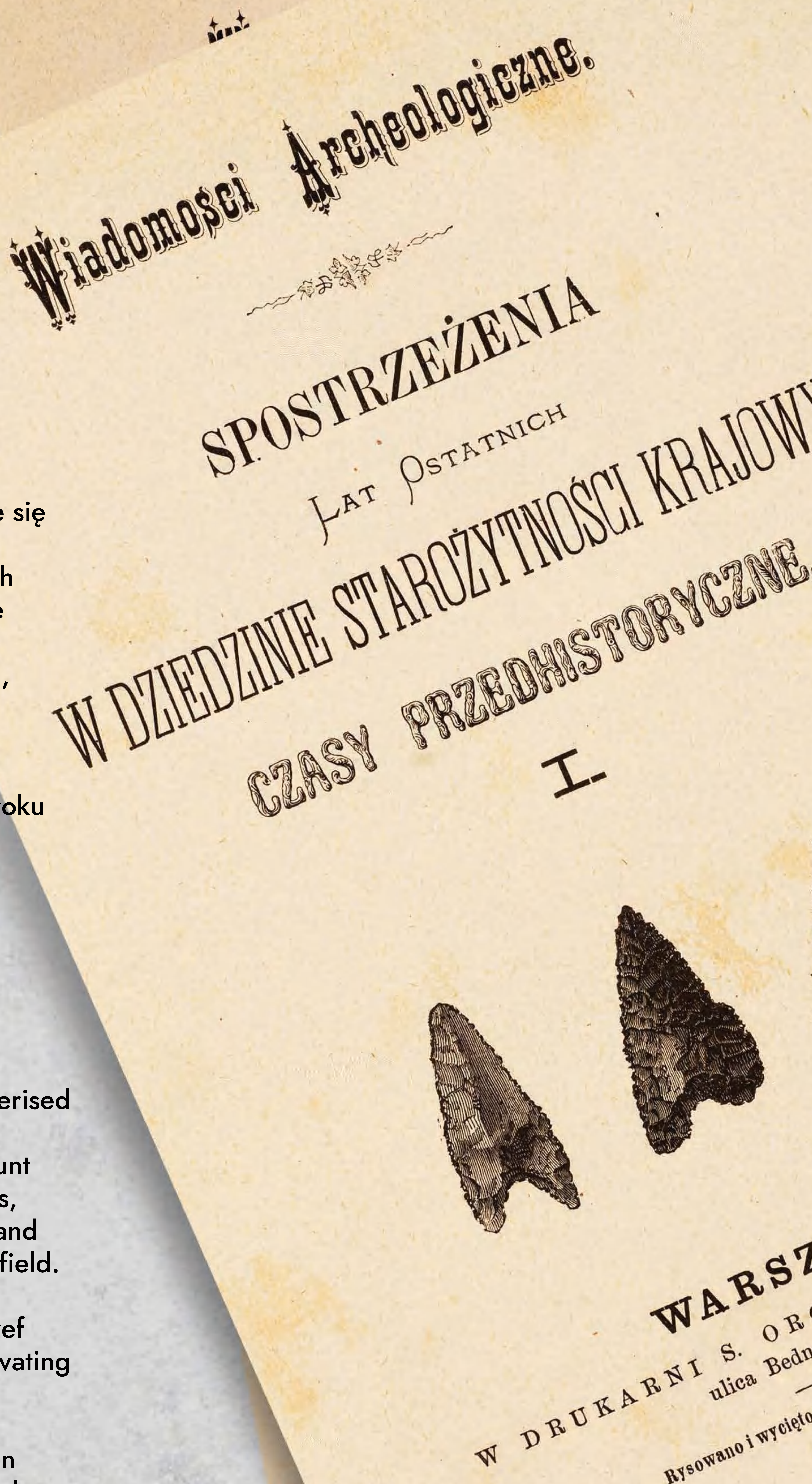
The turbulent political and military fate of the country influenced the functioning of scientific societies and the academic activity in 19th century Warsaw. At that time, great initiatives such as the inauguration of the Society for the Encouragement of Fine Arts, the Museum of Fine Arts (now the National Museum) or the Main School were intertwined with the uprisings and the resulting repressions. For many years the "Warsaw Library" was the mainstay of ancient interests, although in more peaceful periods the University of Warsaw also established academic institutions such as the Cabinet of Ancient Curiosities or the Numismatic Cabinet. Together with the Exhibition of Antiquities and Objects of Art, successfully organised in 1856, they strengthened the position of archaeology in the scientific structures of the country,

„WIADOMOŚCI ARCHEOLOGICZNE”

Koniec XIX wieku cechuje stagnacja zainteresowań starożytnych, choć przeciwdziałała jej hrabia Jan Zawisza. Nie tylko prowadzi on liczne, cieszące się międzynarodową sławą wykopaliska, ale zakłada także pierwsze na ziemiach polskich czasopismo specjalizujące się w tym zakresie, zatytułowane „Wiadomości Archeologiczne” (1873), w którym pisuje Józef Przyborowski. Instytucją kultywującą tradycje starożytne jest Muzeum Przemysłu i Rolnictwa. Dopiero rewolucja 1905 roku daje Warszawie swobodę naukową w archeologii.

„ARCHAEOLOGICAL NEWS”

The end of the 19th century is characterised by a stagnation of interest in antiquity, although this was counteracted by Count Jan Zawisza, who conducted numerous, internationally renowned excavations and founded the first Polish journal in this field. To “Archaeological News” (1873) contributed another archaeologist, Józef Przyborowski. Another institution cultivating ancient traditions was the Museum of Industry and Agriculture (1866). Nevertheless, it was only the revolution of 1905 that allowed for scientific freedom in archeology in Warsaw.

ARCHEOLOGICZNE MUZEUM ERAZMA MAJEWSKIEGO

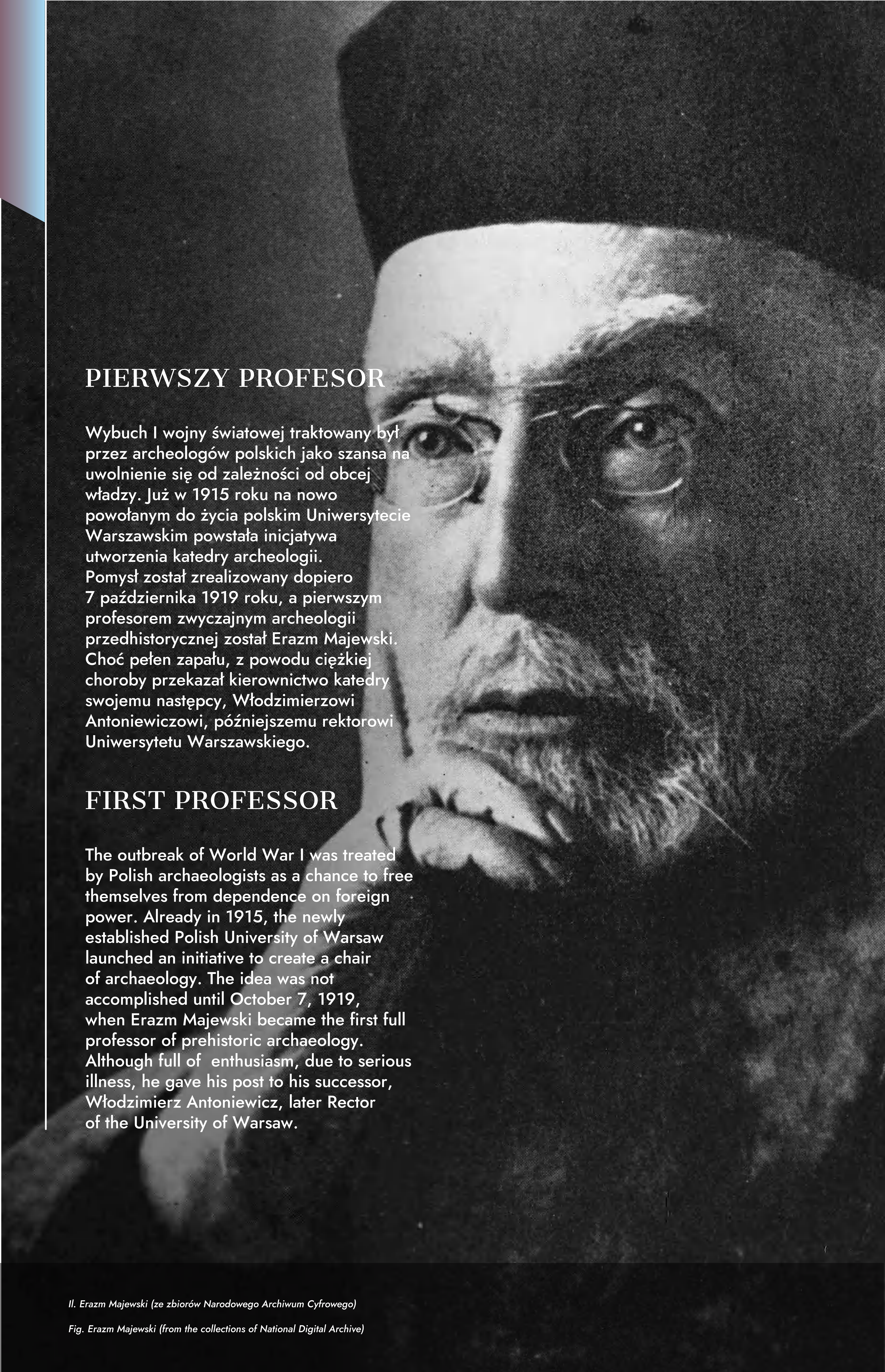
Na początku XX wieku czołową postacią archeologii warszawskiej stał się Erazm Majewski, były student Szkoły Głównej i wszechstronny samouk. Szybko skupił wokół siebie młodych ludzi, których nakłonił do badania pradziejów. Brał udział w pracach Towarzystwa Naukowego Warszawskiego (1907), stworzył nieformalną szkołę archeologiczną, gromadził zabytki, publikował, popularyzował, powołał czasopismo „Światowit” (1899), a w 1908 roku otworzył pierwsze w Warszawie (i jedno z pierwszych na ziemiach polskich) muzeum archeologiczne.

THE ARCHAEOLOGICAL MUSEUM OF ERAZM MAJEWSKI

In the early 20th century, Erazm Majewski, a former student of the Main School and a versatile self-taught scholar, became a leading figure in Warsaw archaeology. He quickly surrounded himself with young people, who were urged to study prehistory. He took part in the works of the Warsaw Scientific Society (1907), created an informal archaeological school, collected artefacts, published, popularised, established the magazine “Światowit”, and in 1908 opened the first archaeological museum in Warsaw (one of the first on Polish lands in general).

Il. Erazm Majewski w swoim muzeum w budynku Towarzystwa Zachęty Sztuk Pięknych w Warszawie (ze zbiorów Państwowego Muzeum Archeologicznego w Warszawie)

Fig. Erazm Majewski in his museum in the building of the Society for the Encouragement of Fine Arts in Warsaw (from the collection of the State Archaeological Museum in Warsaw)

PIERWSZY PROFESOR

Wybuch I wojny światowej traktowany był przez archeologów polskich jako szansa na uwolnienie się od zależności od obcej władzy. Już w 1915 roku na nowo powołanym do życia polskim Uniwersytecie Warszawskim powstała inicjatywa utworzenia katedry archeologii. Pomysł został zrealizowany dopiero 7 października 1919 roku, a pierwszym profesorem zwyczajnym archeologii przedhistorycznej został Erazm Majewski. Choć pełen zapału, z powodu ciężkiej choroby przekazał kierownictwo katedry swojemu następcy, Włodzimierzowi Antoniewiczowi, późniejszemu rektorowi Uniwersytetu Warszawskiego.

FIRST PROFESSOR

The outbreak of World War I was treated by Polish archaeologists as a chance to free themselves from dependence on foreign power. Already in 1915, the newly established Polish University of Warsaw launched an initiative to create a chair of archaeology. The idea was not accomplished until October 7, 1919, when Erazm Majewski became the first full professor of prehistoric archaeology. Although full of enthusiasm, due to serious illness, he gave his post to his successor, Włodzimierz Antoniewicz, later Rector of the University of Warsaw.

NIEPODLEGŁOŚĆ

Odzyskanie przez Polskę niepodległości postawiło przed archeologami szereg zadań, jak utworzenie nowych placówek dydaktycznych, konserwatorskich i muzealnych. Priorytetem była jednak zinstytucjonalizowana ochrona zbiorów archeologicznych, czemu służyć miało powołane w 1920 roku Państwowe Grono Konserwatorów Zabytków Przedhistorycznych. Zajmowało się ono nie tylko ochroną źródeł archeologicznych, ale również prowadzeniem coraz bardziej nowoczesnych badań oraz opracowywaniem zbiorów.

INDEPENDENCE

Regaining Poland's independence posed a number of problems to archaeologists, such as the necessity of creating new didactic, conservation and museum facilities, staff training and research. The priority, however, was the formal protection of the archaeological collections, which was to meant to be provided by the the State Council for the Preservation of Prehistoric Monuments appointed in 1920. It dealt not only with the protection of archaeological records, but also with conducting more and more modern research and developing the collections.

Il. Pierwsza dokumentacja lotnicza osady łużyckiej w Biskupinie (ze zbiorów Muzeum Archeologicznego w Poznaniu)

Fig. First aerial documentation of the Lusatian settlement in Biskupin (from the collections of the Archaeological Museum in Poznań)

ZAKŁAD ARCHEOLOGII PRZEDHISTORYCZNEJ UNIwersYTETU WARSZAWSKIEGO

W pierwszych latach funkcjonowania Zakład Archeologii Przedhistorycznej Uniwersytetu Warszawskiego nie prowadził badań terenowych, odbywały się natomiast seminaria i wykłady, na które początkowo uczęszczały same studentki! Zajęcia zakładu cieszyły się uznanym zainteresowaniem, a organizowane przez Antoniewicza krajowe (Podole, Wołyń) oraz zagraniczne (Bułgaria, Serbia, Węgry) kwerendy terenowe i muzealne przyciągały również specjalistów innych dziedzin naukowych.

DEPARTMENT OF PREHISTORIC ARCHAEOLOGY OF THE UNIVERSITY OF WARSAW

In the first years of its functioning, the Chair of Prehistoric Archaeology of the University of Warsaw did not conduct any field research, but seminars and lectures, which were initially attended only by female students! The Chair's classes enjoyed a great deal of interest, and the field and museum queries organised by Antoniewicz nationally (Podolia, Volhynia) and abroad (Bulgaria, Serbia, Hungary), attracted specialists in other scientific fields.

II. Wycieczka studencka do Brna (ze zbiorów rodzinnych Janiny Rosen-Przeworskiej)

Fig. Student trip to Brno (from the Family collection of Janina Rosen-Przeworska)

„ARCHEOLOGIA POLSKI”

To tytuł wydanej w 1928 roku pierwszej (!), najambitniejszej w okresie formowania się archeologii akademickiej, ostro krytykowanej syntezy pradziejowej autorstwa Włodzimierza Antoniewicza. Oddawała ona ducha epoki, w której priorytetem badawczym stało się zbudowanie narracji dla najdawniejszych dziejów ziem polskich. O wielkiej wadze tego zadania świadczyły kolejne takie próby, podejmowane już nie przez pojedynczych badaczy, ale całe zespoły autorów.

"ARCHEOLOGY OF POLAND”

This is the title of the first (!) prehistoric synthesis published in 1928 by Włodzimierz Antoniewicz, an ambitious work in the period of formation of academic archaeology, which incidentally was heavily criticised. The book reflected the spirit of the epoch in which an attempt to build a narrative for the oldest history of the Polish lands became a research priority. The great importance of this task was evidenced by further such attempts, made not by individual researchers, but by whole teams of authors.

ARCHEOLO POLSKI

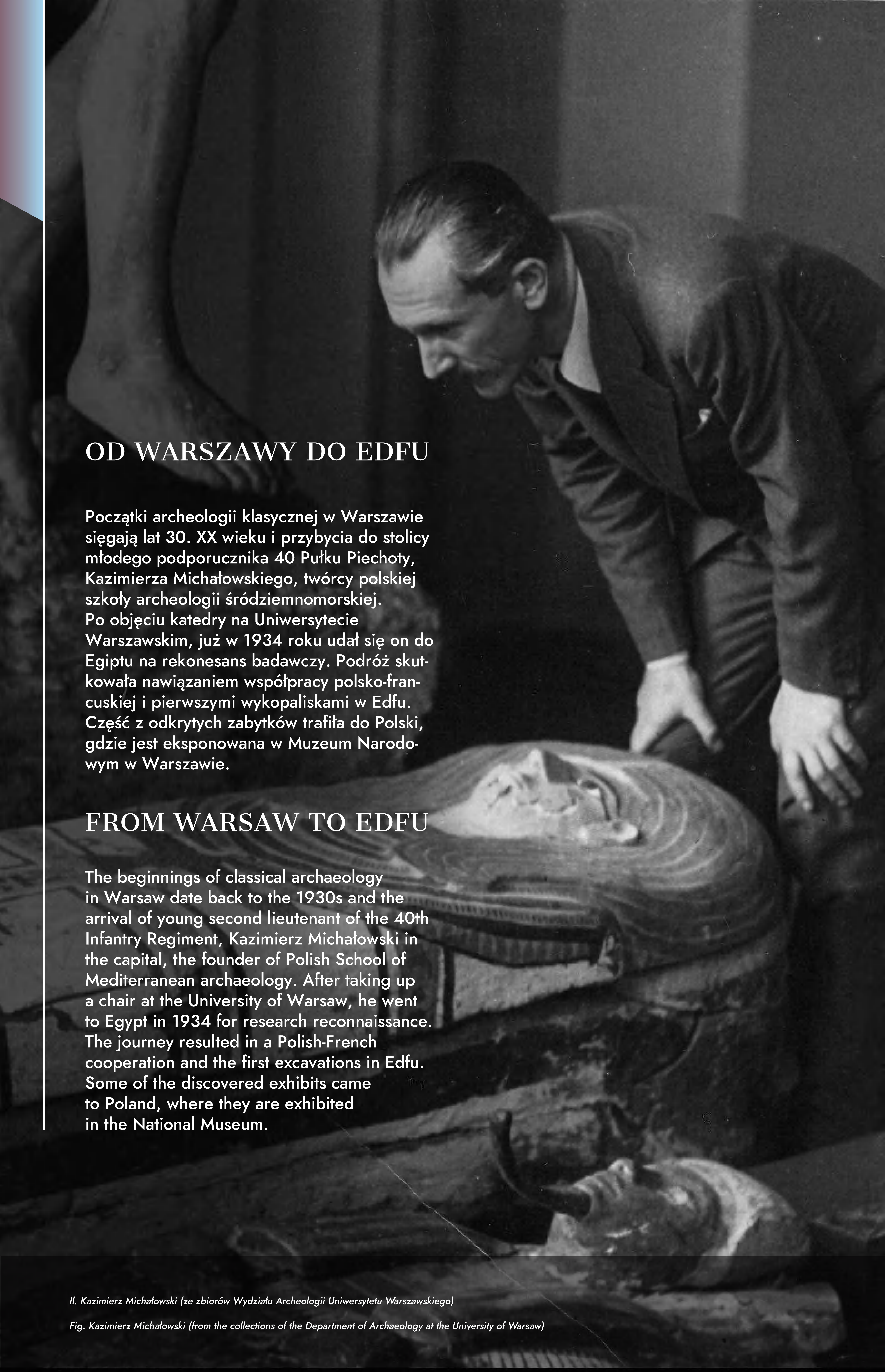
ZARYS CZASÓW PRZEDHISTORY
I WCZESNODZIEJOWYCH ZIEM

1712 ILUSTRACIJ, 48 TABLIC,
9 MAP

TRZASKA, EVERT I MICHALSK
WARSZAWA, KRAKOWSKIE PRZEDN
GMACH HOTELU EUROPEJSKIEGO

TRZASKA, EVERT I MICH
WARSZAWA, KRAKOWSKIE P
GMACH HOTELU EUROPE

OD WARSZAWY DO EDFU

Początki archeologii klasycznej w Warszawie sięgają lat 30. XX wieku i przybycia do stolicy młodego podporucznika 40 Pułku Piechoty, Kazimierza Michałowskiego, twórcy polskiej szkoły archeologii śródziemnomorskiej. Po objęciu katedry na Uniwersytecie Warszawskim, już w 1934 roku udał się on do Egiptu na rekonesans badawczy. Podróż skutkowałą nawiązaniem współpracy polsko-francuskiej i pierwszymi wykopaliskami w Edfu. Część z odkrytych zabytków trafiła do Polski, gdzie jest eksponowana w Muzeum Narodowym w Warszawie.

FROM WARSAW TO EDFU

The beginnings of classical archaeology in Warsaw date back to the 1930s and the arrival of young second lieutenant of the 40th Infantry Regiment, Kazimierz Michałowski in the capital, the founder of Polish School of Mediterranean archaeology. After taking up a chair at the University of Warsaw, he went to Egypt in 1934 for research reconnaissance. The journey resulted in a Polish-French cooperation and the first excavations in Edfu. Some of the discovered exhibits came to Poland, where they are exhibited in the National Museum.

PAŃSTWOWE MUZEUM ARCHEOLOGICZNE W WARSZAWIE

Idea ochrony zabytków archeologicznych przyświecała kolejnej inicjatywie w międzywojniu – stworzeniu centralnego państwowego muzeum przedhistorycznego z siedzibą w Warszawie, które miałyby gromadzić, przechowywać, opracowywać i udostępniać zbiory. Dekretem Prezydenta Rzeczypospolitej z 1928 roku powołano do życia Państwowe Muzeum Archeologiczne, które pod jurysdykcją Zarządu Samorządu Województwa Mazowieckiego funkcjonuje do dziś. Muzeum, mieszczące się od 1957 roku w Arsenale Warszawskim, stale prowadzi badania archeologiczne oraz popularyzuje wiedzę o przeszłości Polski.

THE STATE ARCHAEOLOGICAL MUSEUM IN WARSAW

Another initiative of the interwar period was related to the idea of protecting archaeological heritage - establishing a central state prehistoric museum with its seat in Warsaw, which would collect, store, develop and make the collection public. Finally, the State Archaeological Museum was founded in 1928 by a decree of the President of the Republic of Poland. The institution still functions today under the jurisdiction of the Management Board of the Mazowsze Voivodeship. The Museum, located in the Warsaw Arsenal since 1957, still conducts archaeological research and popularises knowledge about Poland's past.

Il. Ratusz Arsenal, siedziba Państwowego Muzeum Archeologicznego w Warszawie, lata 50. (ze zbiorów Państwowego Muzeum Archeologicznego w Warszawie)

Fig. Arsenal Town Hall, seat of the State Archaeological Museum in Warsaw, 1950s (from the collections of the State Archaeological Museum in Warsaw)

PREMIER

Życie naukowe II Rzeczypospolitej spletało się z życiem wyższych sfer rządowych. Archeolodzy środowiska warszawskiego często bywali gośćmi osobistości życia politycznego, a niektórzy nawet sami piastowali wysokie stanowiska. Jedną z takich osób był wychowanek Erazma Majewskiego Leon Kozłowski (1892-1944), który wprowadził do polskiej literatury przedmiotu termin „kultura archeologiczna”. W latach 1931-1935 był on posłem na Sejm RP oraz ministrem reform rolnych, zaś w latach 1934/35 sprawował urząd premiera.

PRIME MINISTER

The scientific life of the interwar period was intertwined with the political life of the country. Archaeologists from Warsaw were often guests of state personalities, and some even held high positions themselves. One such person was Leon Kozłowski (1892-1944), a pupil of Erasmus Majewski, who introduced the term "archaeological culture" to Polish literature. In the years 1931-1935, he was a member of the Polish Sejm and Minister of Agricultural Reforms, and in 1934/35 he held the office of Prime Minister of the Republic of Poland.

Il. Premier Leon Kozłowski (po lewej) z Prezydentem RP Ignacym Mościckim i swoim bratankiem (ze zbiorów Narodowego Archiwum Cyfrowego)

Fig. Prime Minister Leon Kozłowski (on the left) with President Ignacy Mościcki and his nephew (from the collections of the National Digital Archive)

ZGLISZCZA

Lata II wojny światowej były dla polskiej archeologii katastrofalne. Nie tylko straciła ona ponad 1/4 stanu osobowego, ale również liczne placówki, które były plądrowane i niszczone. Mimo ograniczeń działalność kontynuowano w konspiracji.

W Warszawie działało seminarium prehistoryczne, odbywały się także wykłady z zakresu archeologii klasycznej. Na polecenie zwierzchników stanowisko dyrektora Państwowego Muzeum Archeologicznego objął Konrad Jażdżewski, który wraz z Zofią Podkowińską ratował co cenniejsze zbiory warszawskich instytucji muzealnych oraz umożliwiał pracę kolegom.

RUINS

The years of World War II were disastrous for Polish archaeology. Not only did Poland lose more than a quarter of the archaeologists, but also numerous facilities that were plundered and destroyed. Despite the limitations, underground activity continued. There was a prehistoric seminar in Warsaw and lectures on classical archaeology were also held.

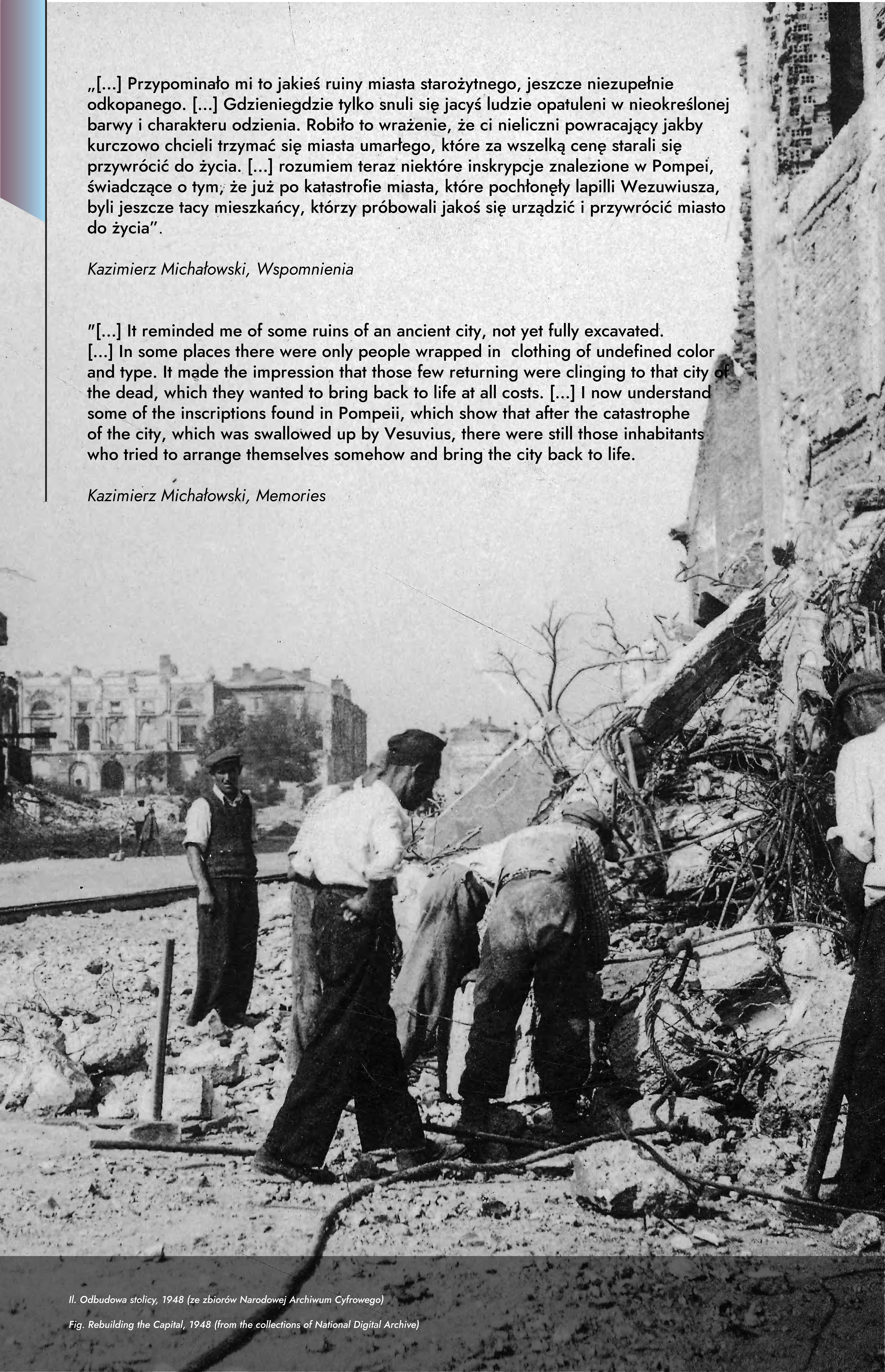
On the recommendation of the superiors, the position of director of the State Archaeological Museum was taken over by Konrad Jazdżewski, who, together with Zofia Podkowińska, rescued the more valuable collections of museum institutions in Warsaw and made work possible for other archaeologists.

„[...] Przypominało mi to jakieś ruiny miasta starożytnego, jeszcze niezupełnie odkopanego. [...] Gdzieś tam tylko snuli się jacyś ludzie opatuleni w nieokreślonej barwy i charakteru odzienia. Robiło to wrażenie, że ci nieliczni powracający jakby kurczowo chcieli trzymać się miasta umarłego, które za wszelką cenę starali się przywrócić do życia. [...] rozumiem teraz niektóre inskrypcje znalezione w Pompei, świadczące o tym, że już po katastrofie miasta, które pochłonęły lapilli Wezuwiusza, byli jeszcze tacy mieszkańcy, którzy próbowali jakoś się urządzić i przywrócić miasto do życia”.

Kazimierz Michałowski, Wspomnienia

"[...] It reminded me of some ruins of an ancient city, not yet fully excavated. [...] In some places there were only people wrapped in clothing of undefined color and type. It made the impression that those few returning were clinging to that city of the dead, which they wanted to bring back to life at all costs. [...] I now understand some of the inscriptions found in Pompeii, which show that after the catastrophe of the city, which was swallowed up by Vesuvius, there were still those inhabitants who tried to arrange themselves somehow and bring the city back to life.

Kazimierz Michałowski, Memories

II. Odbudowa stolicy, 1948 (ze zbiorów Narodowej Archiwum Cyfrowego)

Fig. Rebuilding the Capital, 1948 (from the collections of National Digital Archive)

ARCHEOLOGJA POLSKI

Panu Rektorowi W. Antoniewiczowi –
jego własną książką, na zapo-
życzanie nowego księgozbioru,
w miejsce zniszczonego w Warszawie
ofiarując
28. III. 45

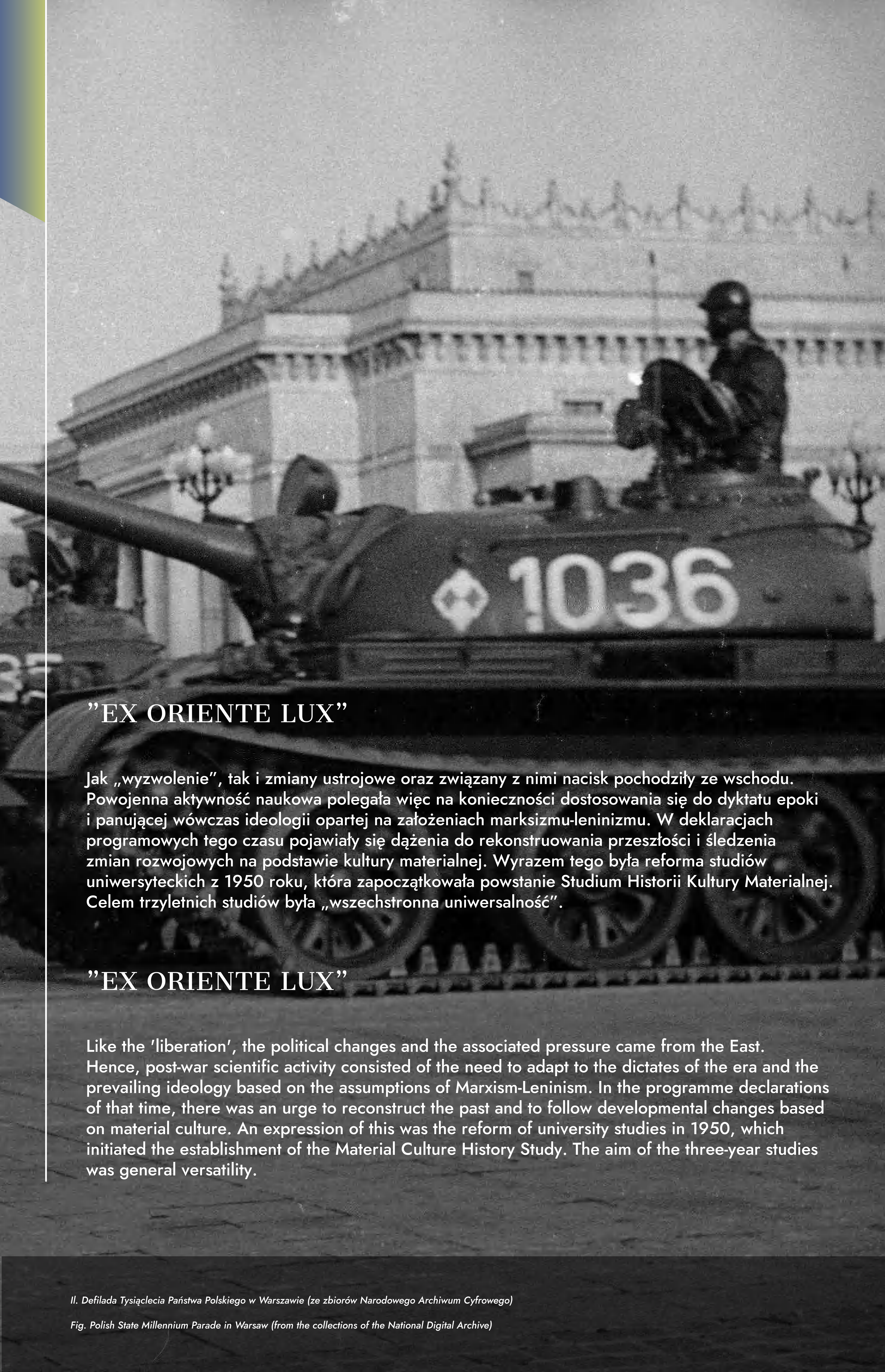

KONIEC WOJNY

Koniec wojny przynosi polskiej archeologii nowe wyzwania. Wśród nich odbudowę kadry, odtworzenie uniwersyteckiej dydaktyki oraz zagospodarowanie naukowe kraju. Do swoich zakładów i obowiązków w UW powracają Włodzimierz Antoniewicz oraz Kazimierz Michałowski. Pewnym symbolicznym aktem inaugurującym nowy rozdział w historii archeologii jest dar przyjacielski ofiarowany Antoniewiczowi – jego własna książka wydana w 1928 roku, którą przekazano na poczet zniszczonego pożarem zbioru bibliotecznego Profesora.

THE END OF WAR

The end of the war brought new challenges to Polish archeology. Among them, the reconstruction of the staff, the restoration of university classes and the scientific development of the country. Włodzimierz Antoniewicz and Kazimierz Michałowski returned to their posts and duties at the University of Warsaw. One symbolic act inaugurating a new chapter in the history of archaeology was a friendly gift given to Antoniewicz - his own book published in 1928, donated in memory of the Professor's library collection destroyed by WW2 fire.

”EX ORIENTE LUX”

Jak „wyzwolenie”, tak i zmiany ustrojowe oraz związany z nimi nacisk pochodziły ze wschodu. Powojenna aktywność naukowa polegała więc na konieczności dostosowania się do dyktatu epoki i panującej wówczas ideologii opartej na założeniach marksizmu-leninizmu. W deklaracjach programowych tego czasu pojawiały się dążenia do rekonstruowania przeszłości i śledzenia zmian rozwojowych na podstawie kultury materialnej. Wyrazem tego była reforma studiów uniwersyteckich z 1950 roku, która zapoczątkowała powstanie Studium Historii Kultury Materialnej. Celem trzyletnich studiów była „wszechstronna uniwersalność”.

”EX ORIENTE LUX”

Like the 'liberation', the political changes and the associated pressure came from the East. Hence, post-war scientific activity consisted of the need to adapt to the dictates of the era and the prevailing ideology based on the assumptions of Marxism-Leninism. In the programme declarations of that time, there was an urge to reconstruct the past and to follow developmental changes based on material culture. An expression of this was the reform of university studies in 1950, which initiated the establishment of the Material Culture History Study. The aim of the three-year studies was general versatility.

ODBUDOWA STOLICY

Chęć zachowania reliktyw przedwojennej Warszawy przyświecała staraniom o ocalenie jak największej liczby zabytków. W tym celu dekretem Krajowej Rady Narodowej w 1945 roku powołano Biuro Organizacji Odbudowy Stolicy, które następnie przekształcone zostało przez prezydenta miasta w Biuro Odbudowy Stolicy. Do najważniejszych inwestycji realizowanych przez Biuro należały: projekt Trasy W-Z oraz odbudowa staromiejskiej części miasta.

REBUILDING OF THE CAPITAL

The interest in preserving the relics of pre-war Warsaw initiated efforts to restore as many monuments as possible. For this purpose, a decree of the National Council in 1945 established the Office of the Organisation for the Rebuilding of the Capital, which was later transformed by the Mayor into the Office for the Rebuilding of the Capital. The most important investments carried out by the Office included the East-West-Route and the reconstruction of the Old Town.

„MIĘDZY MIASTEM A DWOREM”

Odbudowa stolicy skupiła się zwłaszcza na części Starego Miasta oraz placu Zamkowego. Do prac przyłączyło się m.in. odtworzone w 1948 roku Muzeum m. st. Warszawy (dzisiaj znane jako Muzeum Warszawy). Instytucja zaangażowała się w prace wykopaliskowe i badawcze stolicy, w tym dotyczące Łazienek Królewskich i Zamku Królewskiego (do 1983 roku). W kolejnych latach prace prowadzono również w Ogrodzie Krasińskich, gdzie odsłonięto relikty wału obronnego z XVII wieku oraz fundamenty dawnych kamienic warszawskiego getta.

"BETWEEN CITY AND MANOR HOUSE."

The reconstruction of the capital focused especially on parts of the Old Town and the Castle Square. The works were joined, among others, by the Warsaw Museum, reconstructed in 1948 (today the Museum of Warsaw). The institution was involved in excavation and research work on the capital, including the Royal Łazienki Park and the Royal Castle (until 1983). In the following years, work was also carried out in the Krasinski Garden, where relics of the 17th century rampart and foundations of former tenement houses of Warsaw Ghetto were discovered.

SŁOWIANIE

Powrót do korzeni, czyli badania nad Słowiańszczyzną, były elementem składowym każdego kryzysu politycznego w kraju. Intensywność badań przedwojennych nie mogła się jednak równać z powojenną aktywnością polskich archeologów, dla których to Słowianie stali się ważnym elementem w dyskusji o dziedzictwie terytorialnym kraju.

Do badań zaproszono przedstawicieli wszystkich dyscyplin, w tym historyków, antropologów oraz językoznawców.

Owocem tego był ośmiotomowy „Słownik starożytności słowiańskich” wydawany w latach 1961-1996.

Choć monumentalny, to – ze względu na postęp w badaniach – wymaga on ciągłego uzupełniania.

SLAVS

Returning to the roots, that is to say, research into Slavicism was a component of every political crisis in the country. However, the intensity of prewar research could not match the post-war activity of Polish archaeologists, for whom it was the Slavs who became an important element in the discussion about the country's territorial heritage.

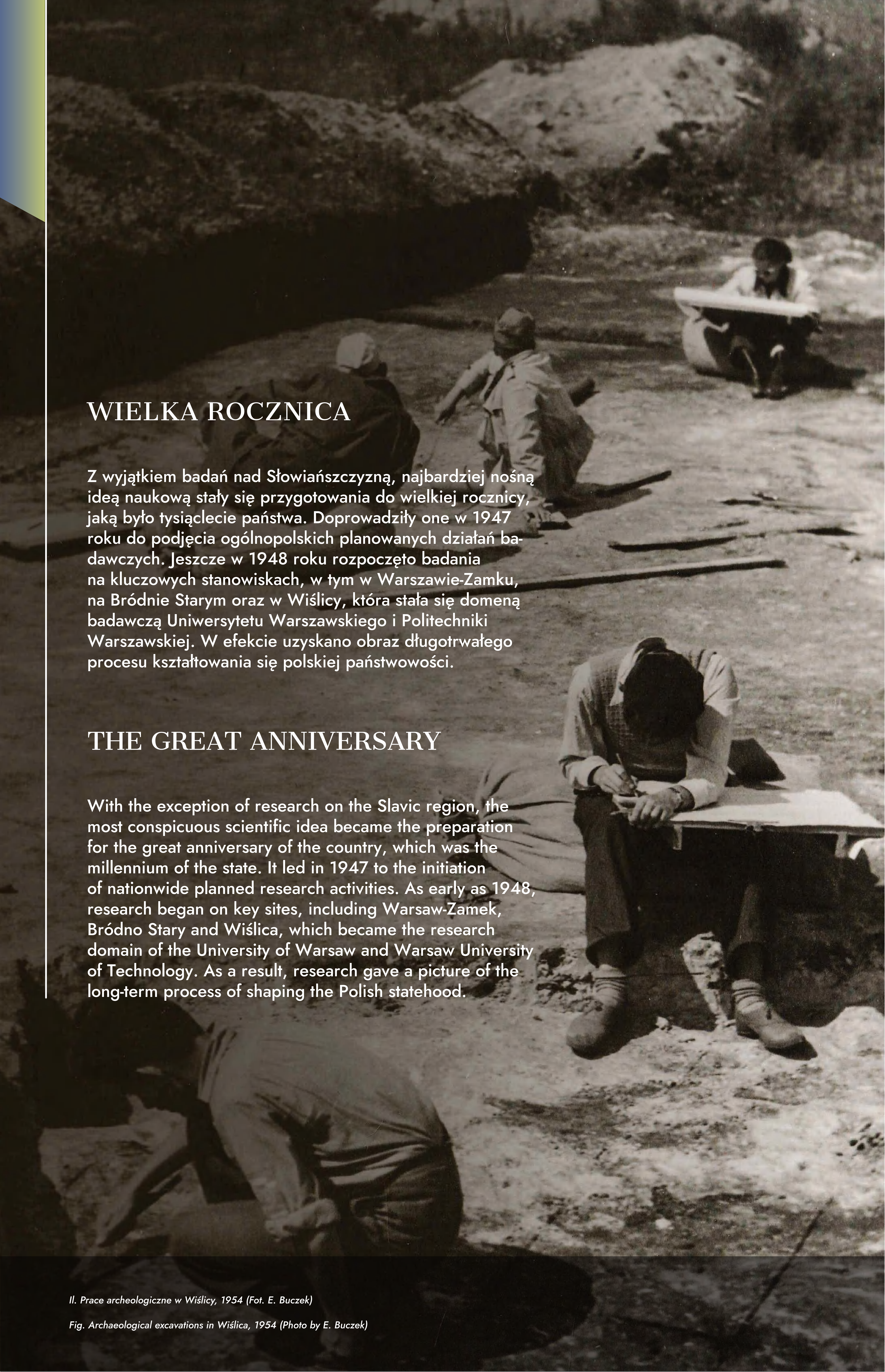
Representatives of all disciplines, including historians, anthropologists and linguists were invited to research. The result was the eight-volumed "Dictionary of Slavic Antiquities" published in 1961-1996.

Although monumental at the time, due to the progress in research, it needs to be constantly supplemented.

Il. Oprawa rogowa odnaleziona w Wiślicy (ze zbiorów Wydziału Archeologii Uniwersytetu Warszawskiego)

Fig. Horn covering discovered in Wiślica (from the collections of the Department of Archaeology at the University of Warsaw)

WIELKA ROCZNICA

Z wyjątkiem badań nad Słowiańszczyzną, najbardziej nośną ideą naukową stały się przygotowania do wielkiej rocznicy, jaką było tysiąclecie państwa. Doprowadziły one w 1947 roku do podjęcia ogólnopolskich planowanych działań badawczych. Jeszcze w 1948 roku rozpoczęto badania na kluczowych stanowiskach, w tym w Warszawie-Zamku, na Bródnie Starym oraz w Wiślicy, która stała się domeną badawczą Uniwersytetu Warszawskiego i Politechniki Warszawskiej. W efekcie uzyskano obraz długotrwałego procesu kształtowania się polskiej państwowości.

THE GREAT ANNIVERSARY

With the exception of research on the Slavic region, the most conspicuous scientific idea became the preparation for the great anniversary of the country, which was the millennium of the state. It led in 1947 to the initiation of nationwide planned research activities. As early as 1948, research began on key sites, including Warsaw-Zamek, Bródno Stary and Wiślica, which became the research domain of the University of Warsaw and Warsaw University of Technology. As a result, research gave a picture of the long-term process of shaping the Polish statehood.

„NAUKA W SŁUŻBIE NARODU”

Jednym z elementów przełomu ideologicznego, były zmiany strukturalne nauki polskiej. Tu najpoważniejsze skutki wprowadził I Kongres Nauki Polskiej, zwołany z inicjatywy władz państwowych na przełomie czerwca i lipca 1951 roku. Wydarzenie to było nie tylko pokazem siły partii, ale również początkiem stalinizacji wszystkich dziedzin życia naukowego w kraju. By ziszczyć plany o uzależnieniu ich od władz państwowych, na wzór radziecki, w październiku 1951 roku powołano Polską Akademię Nauk, centralną instytucję badawczą służącą kontroli polityczno-ideologicznej. Nauka miała od tej pory „służyć przede wszystkim narodowi”.

"SCIENCE IN THE SERVICE OF THE PEOPLE"

One of the elements of the ideological breakthrough was also the structural changes in Polish science. Here, the most serious consequences were introduced by the First Congress of Polish Science, convened at the initiative of the state authorities at the turn of June and July 1951. This event was not only a demonstration of the strength of the authorities, but also the beginning of the Stalinisation of all areas of scientific life in the country. In October 1951, following the Soviet model, the Polish Academy of Sciences, a central institution of political and ideological control, was established in order to make the plans to make them dependent on the state authorities. Science itself was to serve the nation first and foremost.

INSTYTUT HISTORII KULTURY MATERIALNEJ 1954r.

W trosce o miejsce archeologii w nowo powstałym systemie organizacyjnym od początku lat 50. archeolodzy, zgrupowani wokół badań nad początkiem państwowości polskiej, starali się o utworzenie odrębnej instytucji naukowej. Miał nią być Instytut Historii Kultury Materialnej, który został powołany 19 listopada 1953 roku w ramach Polskiej Akademii Nauk. Stał się kontynuatorem badań nad początkami państwowości, inicjując prężny rozwój mediewistyki archeologicznej.

THE INSTITUTE OF THE HISTORY OF MATERIAL CULTURE.

In order to ensure the place of archaeology in the newly created organisational system, archaeologists grouped around the research on the beginning of the Polish statehood, since 1950 were trying to create a separate scientific institution. Finally, On November 19 (1953), the Institute of the History of Material Culture was established as part of the Polish Academy of Sciences. The Institute became a continuator of research on the beginnings of statehood, initiating a thriving development of archaeological medieval studies.

Il. Instytut Historii Kultury Materialnej, lata 50. XX wieku (ze zbiorów Instytutu Archeologii i Etnologii Polskiej Akademii Nauk)

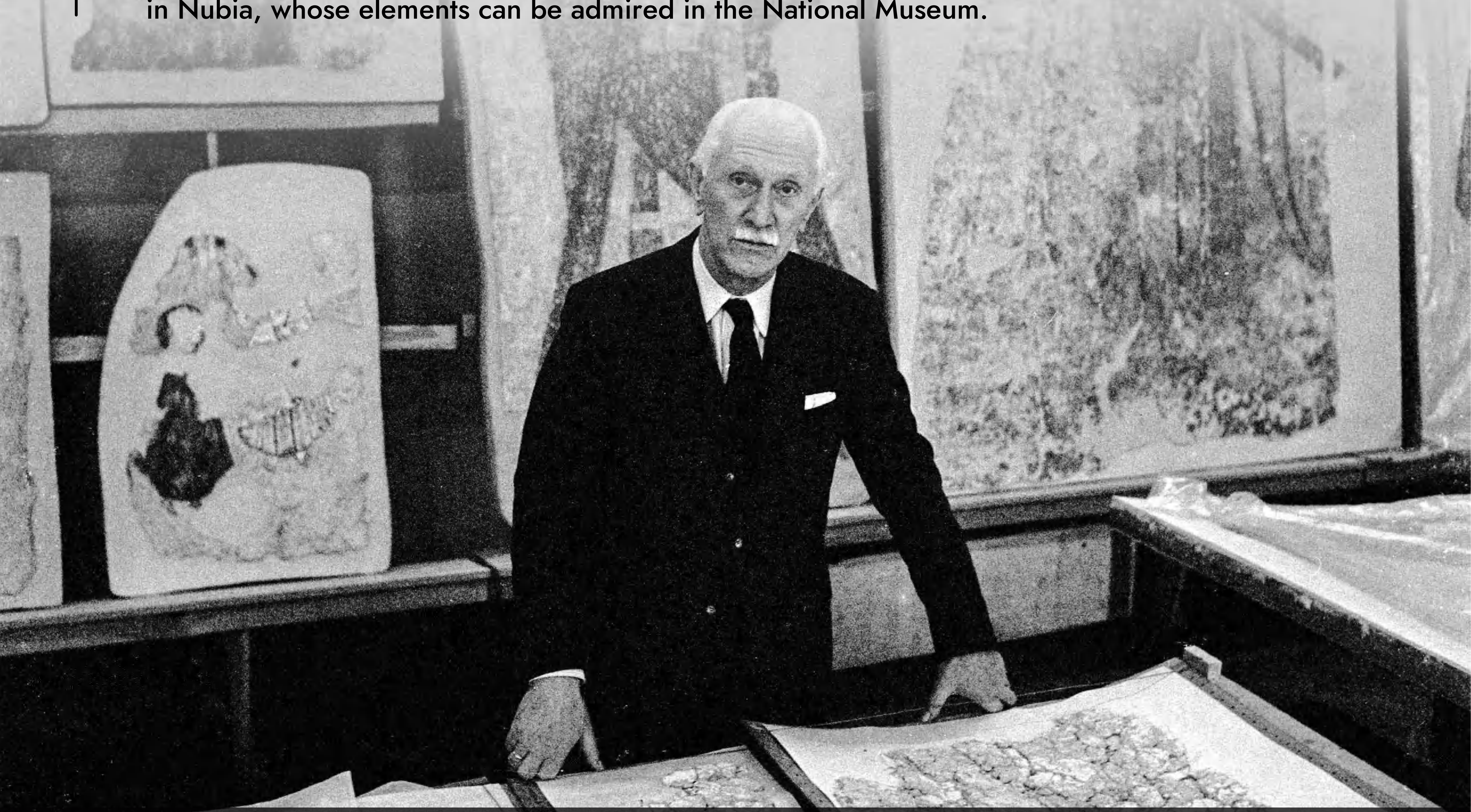
Fig. Institute of the History of Material Culture, 1950s (from the collections of the Institute of Archaeology and Ethnology of the Polish Academy of Sciences)

„POLSKI NIE STAĆ NA TO, ABY NIE KOPAĆ W EGIPCIE”

Lata powojenne nie sprzyjały rozwojowi archeologii śródziemnomorskiej. Władze traktowały ją jako nieprzydatną klasie robotniczej i uniemożliwiały kontakty z Zachodem. Skłoniło to Kazimierza Michałowskiego do utworzenia w 1956 roku Zakładu Archeologii Śródziemnomorskiej Polskiej Akademii Nauk (obecnie Instytut Kultur Orientalnych PAN), a także podjęcia współpracy z leningradzkim Ermitażem w badaniach na Krymie. Sukces projektu przysporzył Profesorowi międzynarodowej sławy, która otworzyła mu drogę do prowadzenia kolejnych badań w rejonie Morza Śródziemnego. Zwieńczeniem działalności naukowej Kazimierza Michałowskiego stały się m. in.: otwarcie w 1959 roku Stacji Archeologii Śródziemnomorskiej Uniwersytetu Warszawskiego w Kairze oraz nadzór nad przeniesieniem świątyni w Abu Simbel w inne miejsce. Żadne odkrycia nie przyniosły mu jednak takiego rozgłosu jak badania ratownicze bogato zdobionej wczesnochrześcijańskiej katedry w nubijskim Faras, której elementy można podziwiać w Muzeum Narodowym w Warszawie.

"POLAND CANNOT AFFORD NOT TO DIG IN EGYPT"

The post-war years were not conducive to the development of Mediterranean archaeology. The authorities treated it as useless for the working class and prevented contacts with the West. This prompted Kazimierz Michałowski to establish in 1956 the Department of Mediterranean Archaeology of the Polish Academy of Sciences (now the Institute of Oriental Cultures of the Polish Academy of Sciences), as well as to cooperate with the Leningrad Hermitage in research in the Crimea. The success of the project brought the Professor international fame, which opened the way for him to conduct further research in the Mediterranean. The culmination of Kazimierz Michałowski's scientific activity was, among other things, the opening of the Polish Centre for Mediterranean Archaeology of the University of Warsaw in Cairo in 1959 and supervision over the relocation of the temple in Abu Simbel to another place. However, no discovery has brought him such fame as the rescue research of the richly ornamented early Christian cathedral in Faras in Nubia, whose elements can be admired in the National Museum.

Il. Prof. Kazimierz Michałowski w Galerii Faras, Muzeum Narodowe w Warszawie (ze zbiorów Muzeum Narodowego w Warszawie)

Fig. Prof. Kazimierz Michałowski in Galeria Faras, National Museum in Warsaw (from the collection of National Museum in Warsaw)

INSTYTUT ARCHEOLOGII UNIwersYTETU WARSZAWSKIEGO

W czasie, gdy archeologia śródziemnomorska odnosiła sukcesy na arenie międzynarodowej, a prehistorycy z całego kraju prowadzili badania związane z początkami polskiej państwowości, w gmachach Uniwersytetu Warszawskiego narodził się pomysł zintegrowania pracujących tam archeologów. Idea ta, związana z postacią Waldemara Chmielewskiego, zaowocowała w latach 70. XX wieku pierwszą próbą połączenia funkcjonujących ówczesnie dwóch jednostek archeologicznych – Katedry Archeologii Pradziejowej i Wczesnośredniowiecznej oraz Katedry Archeologii Klasycznej. Pomysł ziścił się finalnie w 1976 roku, kiedy to Senat UW zatwierdził decyzję władz rektorskich o utworzeniu Instytutu Archeologii UW. Proces integracji faktycznie doprowadził do końca dopiero jeden z następców prof. Chmielewskiego, prof. Tomasz Mikocki.

THE INSTITUTE OF ARCHAEOLOGY AT THE UNIVERSITY OF WARSAW

At a time when Mediterranean archaeology was successful on the international arena and prehistorians from all over the country were conducting research related to the beginnings of Polish statehood, the idea of integrating the archaeologists working at the University of Warsaw was born. This idea, connected with the endeavour of Waldemar Chmielewski, resulted in the 1970s in the first attempt to merge the two archaeological institutions functioning at that time - the Chair of Prehistoric and Early Medieval Archeology and the Chair of Classical Archaeology. The idea came to fruition in 1976, when the Senate of the University of Warsaw approved the decision of the Rector to establish the Institute of Archaeology of the University. However, the process of integration was fully completed only by prof. Tomasz Mikocki.

*Il. Odkryta w Weklicach połączona zapinka tarczowata z portretami Marka Aureliusza i Lucjusza Werusa (wyrażenie idei Cocordiae augustorum tj. "zgody").
Użyta jako motyw logotypu Instytutu Archeologii Uniwersytetu Warszawskiego (ze zbiorów Wydziału Archeologii Uniwersytetu Warszawskiego)*

*Fig. A gold-plated tile clasp with portraits of Marcus Aurelius and Lucius Verus discovered in Weklice (expression of the Cocordiae augustorum idea, i.e. "consent").
Used as a logotype theme for the Institute of Archaeology of the University of Warsaw (from the collections of the Department of Archaeology at the University of Warsaw).*

OSOBLIWOŚĆ CZŁOWIEKA

W dobie ideologizowanej rzeczywistości naukowej istotną rolę w zakresie nauk humanistycznych odegrał Andrzej Wierciński. Początkowo specjalizował się on w zakresie antropologii fizycznej, ze szczególnym uwzględnieniem badań kranologicznych, a później szeroko pojętej antropologii kulturowej. Sławę przyniosły mu badania nad etnogenezą starożytnych Egipcjan, co zaowocowało podjęciem analogicznego projektu na Jukatanie.

Badania nad społecznością prekolumbijskich Olmeków umożliwiło polskim naukowcom podjęcie nowych problemów badawczych, tym razem związanych z obszarem obu Ameryk.

THE PECULIARITY OF MAN

In the era of ideologised scientific reality, Andrzej Wierciński played an important role in humanities. Initially, he specialised in physical anthropology, with particular emphasis on craniological research, and later on cultural anthropology in its broadest sense.

He became famous for his research on the ethnogenesis of the ancient Egyptians, which initiated a similar project in Yucatán.

Research on the pre-Columbian community of the Olmecs enabled Polish scientists to take up new research problems, this time related to the area of the Americas.

SOLIDARNIE

Po 1956 roku dochodzi w Polsce do odwilży ideologicznej, której towarzyszy odrodzenie myśli metodologicznej. Polska archeologia zostaje poddana procesowi dyferencjacji oraz postępującej specjalizacji. Ostatnie lata PRL to przede wszystkim nowe ujęcia przeszłości towarzyszące inicjowanym zmianom politycznym. Rok 1989 jest więc nie tylko początkiem reformy kraju, ale również niezależnej nauki. Wyrazem tego była zmiana nazwy Instytutu Historii Kultury Materialnej na Instytut Archeologii i Etnologii Polskiej Akademii Nauk.

IN SOLIDARITY

After 1956 an ideological thawing was set in motion, accompanied by a revival of methodological thought. Polish archaeology has undergone a process of differentiation and progressive specialisation. The last years of the People's Republic of Poland have been mainly new perspectives on the past accompanying the initiated political changes. The year 1989 is therefore not only the beginning of the reform of the country, but also of independent science. This was reflected in the change of the name of the Institute of the History of Material Culture to the Institute of Archaeology and Ethnology of the Polish Academy of Sciences.

Il. Tablica „Solidarność” zamontowana w 1981 przez członków Polsko-Egipskiej Misji Archeologiczno-Rekonstrukcyjnej na Środkowym Tarasie świątyni Hatszepsut w Deir el-Bahari. Przy tablicy stoi Zygmunt Wysocki, ówczesny Kierownik Misji (fot. Adam Stefanowicz).

Fig. The “Solidarity” plaque installed in 1981 by members of the Polish-Egyptian Archaeological and Reconstructive Mission on the Central Terrace of the Hatshepsut Temple in Deir el-Bahari. Next to the plaque stands Zygmunt Wysocki, then Head of the Mission (Photo by Adam Stefanowicz).

ZAPOTRZEBOWANIE NA ARCHEOLOGIE

Ostatnie lata charakteryzuje duże zapotrzebowanie na archeologię, zarówno inwestycyjną, jak i specjalistyczną. Powstaje wiele prywatnych firm oraz potrzeba zagospodarowania coraz to nowych nisz badawczych, związanych z szeroko pojętą archeologią. Jednym ze skutków było powstawanie nowych instytutów, czego dobrym warszawskim przykładem jest Instytut Archeologii Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego (2008). Pojawia się także coraz więcej stowarzyszeń, fundacji, klubów i kół zrzeszających setki pasjonatów przeszłości. Tak jak instytucje akademickie i muzealne, prowadzą one szeroko zakrojoną działalność naukową i popularyzatorską.

THE DEMAND FOR ARCHAEOLOGY

Recent years have been characterised by a high demand for archaeology, both for investments and specialised research. Many private companies are being established and there is a need to develop new research niches related to archaeology in its broadest sense. One of the consequences was the emergence of new archaeological institutes, a good example of which is the Institute of Archaeology at the Cardinal Stefan Wyszyński University in Warsaw (2008). There are also more and more associations, foundations and clubs, bringing together hundreds of enthusiasts of the past. Just like academic and museum institutions, they conduct extensive scientific and popularisation activities.

CAŁA WSTECZ! ... BO PRZESZŁOŚĆ MA PRZYSZŁOŚĆ!

Choć historia zainteresowań przeszłością sięga w Warszawie czasów stanisławowskich, to za początek profesjonalnej (akademickiej) działalności archeologicznej w stolicy uważa się inaugurację jej pierwszej katedry. Od tego czasu minęło dokładnie 101 lat, podczas których nastąpił dynamiczny rozwój tej dyscypliny. W przypadku UW zostało to docenione powstaniem Wydziału Archeologii w miejsce funkcjonującego od lat 70. Instytutu.

ALL ASTERN! ...BECAUSE THE PAST HAS A FUTURE!

Although the history of interest in the past in Warsaw dates back to the times of Stanisław, August Poniatowski, the inauguration of the first chair is regarded as the beginning of professional (academic) archaeological activity in the capital. Exactly 101 years have passed since then. Ever since, the dynamic development of this discipline has been noticed, which, in the case of the University of Warsaw, has been appreciated by the establishment of the Department of Archaeology in place of the Institute that has been functioning since the 1970s.